

Evropský soudní dvůr – „motor integrace“ (Vybraná judikatura)

Prameny: Fiala, P., Pitrová, M.: Evropská unie, 1. vydání, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury, 2003. Pítrová, L., Pomahač, R.: Průvodce judikaturou evropského soudního dvora, 1. díl, Praha, Linde, 2000. Tichý, L. a kol.: Dokumenty ke studiu evropského práva, 2., přeprac. a dopl. vydání, Praha, Linde, 2002. Týč, V.: Základy práva Evropské unie pro ekonomy, 3., akt. a dopl. vydání, Praha, Linde, 2001. <http://europa.eu.int/cj>.

Tento materiál je určen jako pomůcka k výuce předmětu Vybrané kapitoly z práva na PedF MU v Brně.
Zpracoval: Přemysl Špicar. Výňatky z rozhodnutí jsou z Pítrová, Pomahač: Průvodce judikaturou ESD.

Rozhodnutí **Evropského soudního dvora (ESD)** se díky své autoritě, čerpající zejména z důvěryhodnosti a vysoké odbornosti této instituce, stala neocenitelným zdrojem poznání primárního (např. smlouvy o založení Společenství, smlouvy o přistoupení dalších členů) i sekundárního (nařízení, směrnice, rozhodnutí) práva ES. Často tak umožnila překonat mnohé rozpory, které se vyskytly v různých časových obdobích, kdy se jednotlivé vlády členských zemí snažili kvůli svým národním zájmům oslabit integrační úsilí Společenství.

Jako jeden z nejefektivnějších způsobů jak vykládat právo ES, se ukázalo tzv. prejudiciální řízení (podle článku 234 Smlouvy o ES).

Čl. 234/ex-čl. 177 Rozhodování o předběžných otázkách

Soudní dvůr má pravomoc rozhodovat o předběžných otázkách týkajících se:

a) výkladu této smlouvy,

b) platnosti a výkladu aktů orgánů Společenství a EÚB,

c) výkladu statutů orgánů zřízených aktem Rady, pokud tak statuty stanoví.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, může tento soud, považuje-li rozhodnutí o této otázce za nutné k vydání svého rozsudku, požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o této otázce.

Vyvstane-li taková otázka před soudem členského státu, jeho rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud povinen obrátit se na Soudní dvůr.

Tento článek jinými slovy říká, že pokud si národní soudce není jist nějakou právní otázkou, která se týká práva ES, *může* se pro vyjasnění této otázky obrátit na ESD. Tento pak tuto právní otázku zodpoví (tj. nevyjádří se přímo ke konkrétní věci, o které se jedná před národním soudem). Národní soudce je pak tímto výkladem evropského práva vázán. Pokud se objeví podobná nejasnost před soudem, který vydává konečné rozhodnutí (typicky tedy soud v odvolacím řízení), *musí* se s touto otázkou na ESD obrátit. Tímto způsobem je zajištěn jednotný výklad v celém prostoru platnosti práva ES.

Následují tři z nejznámějších rozhodnutí ESD, která reprezentují hlavní principy práva ES. Na těchto rozhodnutích je možno zkoumat nejen tyto právní principy, ale i způsob argumentace ESD.

„VAND GEND EN LOOS“ (5. 2. 1963) (princip bezprostředního účinku práva ES)

Skutkový stav: Nizozemská vláda převedla formaldehyd z jedné tarifní třídy do druhé, a tím ve skutečnosti zvýšila clo. Dovozce formaldehydu z Německa – společnost Vand Gend en Loos – tvrdil, že tento postup je v rozporu s ustanovením čl. 12 Smlouvy EHS, které zvyšování cel zakazuje, a domáhal se právní cestou navrácení rozhodné částky.

Předběžná otázka: Má článek 12 Smlouvy EHS v národním právu bezprostřední účinek v tom smyslu, že příslušníci členských států se mohou na základě tohoto článku dovolávat práv, které národní soudy musí chránit?

Z odůvodnění rozsudku ESD: Z cíle Smlouvy o založení EHS, jímž je vytvoření společného trhu, na jehož fungování mají bezprostřední zájem všechny zainteresované strany ve Společenství, vyplývá, že tato Smlouva je víc než pouhou dohodou upravující vzájemné povinnosti dotčených států. Potvrzením tohoto názoru je i preambule Smlouvy, která hovoří nejen o vládách, ale i o národech. Tento názor pak zvláště potvrzuje zřízení orgánů nadaných suverénními právy, jejichž výkon se dotýká jak členských států, tak jejich občanů. A co více, občané států tvořících Společenství jsou vyzýváni, aby se na fungování tohoto Společenství podíleli prostřednictvím Evropského parlamentu... Z toho je třeba vyvodit závěr, že Společenství vytváří nový právní řád mezinárodního práva, v jehož prospěch státy, byť jen v přesně vymezených oblastech, omezily svá suverénní práva a jehož subjekty nejsou jen členské státy, ale i jejich příslušníci. ... Formulace článku 12 Smlouvy obsahuje jasný a nepodmíněný zákaz. Tato povinnost, vyplývající z tohoto zákazu, není navíc podmíněna výhradou na přijetí pozitivního legislativního opatření v rámci národního práva. Sama povaha tohoto zákazu vede k tomu, že tento zákaz se přímo ideálně hodí k vyvolání bezprostředních účinků v právním vztahu mezi členskými státy a jejich příslušníky.

Z výroku rozsudku ESD: Článek 12 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství má bezprostřední účinek a zakládá individuální práva, která národní soudy musí chránit.

„FLAMINIO COSTA“ (15. 7. 1964)

(princip nadřazenosti (přednosti) práva ES před národním právem)

Skutkový stav: Itálie znárodnila v roce 1962 podniky vyrábějící a distribuující elektřinu. Milánský advokát Flaminio Costa – jako nespokojený spotřebitel, ale také akcionář znárodněné společnosti – napadl znárodnovací akt, který měl být v rozporu se zákazem práva ES vytváření nových státních monopolů. Smíří soudce v Miláně usiloval o to, aby italský Ústavní soud předběžně rozhodl o otázkách italského ústavního práva a aby ESD předběžně rozhodl o správném výkladu příslušných ustanovení Smlouvy EHS. Italská vláda přípustnost žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce zpochybnila.

Z odůvodnění rozsudku ESD: Začlenění právních ustanovení vytvořených Společenstvím – a v obecnější rovině i požadavků a ducha Smlouvy – do vnitrostátního práva členskými státy zároveň znemožňuje dávat jednostranným a následným opatřením přednost před právním řádem, který přijaly na základě reciprocity (*tj. vůči ostatním členským státům*). Takové opatření tedy nemůže být v rozporu s právním řádem Společenství. Vykonatelnost komunitárního práva se nemůže lišit stát od státu v důsledku následných národních zákonů, aniž by se tím ohrozilo plnění cílů Smlouvy. ... Přednost práva Společenství potvrzuje článek 189 Smlouvy (*nyní článek 249*), podle něhož nařízení „je závazné“ a „bezprostředně použitelné v každém členském státě“. Toto ustanovení, by nemělo význam, kdyby stát mohl jednostranně jeho účinky zrušit legislativním opatřením, které by mohlo převážit nad právem ES...

Poznámky: Oba základní principy komunitárního práva – princip nadřazenosti i princip bezprostředního účinku – vyvodil Evropský soudní dvůr z cílů základní Smlouvy. S uznáním těchto principů se musela vypořádat většina právních systémů členských

států, a to zejména s ohledem na střet s normami ústavního práva. Navíc toto uznání bylo někdy spojováno s výhradami týkajícími se respektování základních lidských práv.

Například německý Spolkový ústavní soud uznal nadřazenost práva ES a princip bezprostředního účinku ve svém nálezu z roku 1974. V rozsudku Solange I z téhož roku konstatoval, že zmocnění k přenesení pravomocí k vytvoření ES, obsažené v Základním zákoně (německá ústava) není neomezené a nepřipouští zpochybnění identity a základních struktur ústavního pořádku. Ústavní soud prohlásil garanci základních lidských práv a svobod v ES za nedostatečnou a do té doby, než se úroveň ochrany zlepší, upřednostnil garance obsažené v Základním zákoně SRN. Později, nálezem Solange II z roku 1986, Spolkový ústavní soud konstatoval, že systém ochrany základních práv se v právu ES rozvinul natolik, že garantuje stejnou úroveň ochrany jako Základní zákon SRN. Do té doby, dokud tomu tak zůstane, uznává přednost komunitárního práva i v oblasti lidských práv.

Také francouzská Státní rada (soud realizující v určitých případech i kontrolu ústavnosti) odmítala až do roku 1989 akceptovat princip nadřazenosti práva ES.

Rovněž tak italský Ústavní soud stavěl právo ES naroveň právu mezinárodnímu potud, že neuznával aplikační přednost práva ES vůči národnímu právu. Případy kolize domácího práva a práva ES musely být postupovány Ústavnímu soudu k posouzení i přes to, že ESD konstatoval, že tato praxe je v rozporu s právem ES (viz případ Simmenthal II). K uznání nadřazenosti komunitárního práva došlo v podstatě až v roce 1984.

„SIMMENTHAL II“ (9. 3. 1978)

(automatické nepoužití vnitrostátního práva, které odporuje právu ES)

Skutkový stav: Rozsudkem z roku 1976 (Simmenthal I) odpověděl ESD na předběžnou otázku italského soudu, týkající se slučitelnosti některých ustanovení italského veterinárního zákona. V souvislosti s tímto výkladem nařídil italský soudce finančnímu úřadu vrátit vybrané poplatky. Finanční úřad se odvolal, jelikož dle jeho právního názoru měl být spor postoupen italskému Ústavnímu soudu. Další předběžné otázky se tedy týkaly těchto námitek.

Z odůvodnění rozsudku ESD: Jakékoli ustanovení vnitrostátního právního systému, jakož i související legislativní, správní a soudní praxe, ohrožující efektivnost práva ES tím, že odnímají příslušným soudům možnost kdykoliv neaplikovat vnitrostátní ustanovení, která jsou na překážku prosazení veškerých účinků práva ES, jsou neslučitelné s vlastní podstatou komunitárního práva.

Z výroku rozsudku: Vnitrostátní soud, který v mezích své pravomoci aplikuje ustanovení práva ES, má povinnost dbát na plnou účinnost těchto ustanovení, a proto sám odmítne použít ustanovení vnitrostátního práva, které je v rozporu s právem ES, i kdyby šlo o ustanovení vnitrostátního práva přijaté později než ustanovení práva ES; vnitrostátní soud nemusí v takovém případě požádat o zrušení předmětného ustanovení vnitrostátního práva, ani vyčkat rozhodnutí orgánů legislativní a ústavní kontroly.